

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

שיחות מוסר והדרכה בפרשת השבוע
מיוסדות על שיעוריו, ספריו, וכתבי תלמידיו

פרשת בראשית

מהדורת דרך החיים
לזכות

מרדכי וטובה ארמן

ולזכות רפואת ברכה שמחה בת טובה

פרנס השבוע

כמות ההדפסה היא לפי התרומות
נא לתרום בעין יפה

להנצחות: 072-222-3383

מהדורת דרך החיים

לזכות מרדכי וטובה ארמן

ולעילוי נשמת

אליעזר מנחם בן אברהם שמואל

חיים שלמה בן דוב בער

אלטע דבורה בת אשר

גיטל בת מנחם מנדל

ניתן להשיג את החוברת בחינם:

**בירושלים, בני ברק, קרית ספר, ברכפלד, בית
שמש, וביתר**

**מי שרוצה לקחת חלק בהפצת החוברת באזור שלו ויש
לו אפשרות לאסוף החוברות בירושלים (באזור בר-אילן
או בישיבת מיר) מתבקש ליצור קשר איתנו. כמו"כ כל
רעיונות לשיפור ההפצה יתקבלו**

לקבל החוברת במייל נא לשלוח בקשה ל ey@torasavigdor.org

לבירורים והנצחות : 072-222-3383

או במייל: ey@torasavigdor.org

ניתן לתרום בעמדות נדריים פלוס

או בנדריים פון: 03-763-0585

קרן מס' 2985

תורת אביגדור

פרשת בראשית

אורו של עולם

במה ברא ה' את העולם?

בפרקי אבות מוצאים אנו משנה שבדרך כלל נלמדת באופן שטחי ביותר, אך היא טומנת בחובה את אחד היסודות החשובים ביותר בעבודת ה'. בואו נקרא יחד את המשנה ואת הגמרא שמבארת אותה, וננסה להבין.

אומרת המשנה (אבות ה א): "בעשרה מאמרות נברא העולם". המשנה מלמדת אותנו שהפעולה שבאמצעותה ברא ה' את כל הבריאה היתה 'מאמר' - דיבור ה'. אותם עשרה פעמים שכתוב במשך ששת ימי בראשית 'ויאמר', הם אלו שפעלו והוציאו, כל אחד כפי הפרטים שנתפרשו בו, את כל ענייני הבריאה שנבראו בששת ימי המעשה. המשנה שם מבארת למה הקב"ה החליט לברוא את העולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד, אבל נשאיר זאת לפעם אחרת.

אלא שכשנעיין בפסוקים נראה שבבריאה הראשונה, בריאת השמים והארץ, למרות שהיא היתה המאמר הראשון לא הוזכר בה 'ויאמר', רק בהמשך ימי הבריאה כתוב בתורה תשעה פעמים 'ויאמר', ולכן שואלת הגמ' (ר"ה לב). "הי נינהו ויאמר דבראשית - תשעה הוו", והגמ' מפרשת: "בראשית" נמי מאמר הוא, דכתיב "בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ". כלומר, אמנם השלב הראשון של הבריאה, ההתחדשות של השמים והארץ, נעשה גם הוא ע"י מאמר מה', אבל המאמר הזה אף שהיה ראוי להכתב בלשון "ויאמר אלוקים יהי שמים וארץ", מאיזו סיבה הוא נכתב בלשון "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ".

העיקר הראשון מוסתר

וכמובן שהדבר צריך ביאור. הרי מאמר זה 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ' מעיד במיוחד על העיקר הראשון מ"ג עיקרי האמונה: "שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה עושה ועשה לכל המעשים". כי התשעה המאמרות שבאו אחריו, כבר היו מאמר על 'חומר קיים' ואינם אלא מאמר שמביא לשינוי בצורה. במאמר הראשון לימדה התורה את הרעיון היסודי שה' במחשבתו בלבד "המציא" את כל מה שנמצא - יש מאין, לפני "בראשית" לא היה כלום. אפילו לא היסודות הבסיסיים, אפילו לא אנרגיה או חלקיקים. כל החלקיקים הקטנים יותר ויותר שהמדע מגלה כל הזמן, אינם אלא "אבני הבנין" שברא ה' באותו רגע גדול של

בריאת יש-מאין. ואעפ"כ, משום מה, דוקא המאמר הנשגב והנפלא הזה, מושמט באופן בולט מהכתוב, ומופיע רק ברמז. עד שנזקקים אנו לגמ' בראש השנה שתגלה לנו ש"בראשית נמי מאמר הוא", ושאכן גם בריאת העולם עצמו נעשתה ע"י מאמר ה'. ובאמת על מה ולמה לא הזכירה התורה גם את המאמר הזה בפירוש, "ויאמר אלוקים יהיו השמים והארץ"?

הבה נתחיל בהתבוננות במאמר השני, שהוא המאמר הראשון שמופיע בפירוש בתורה, "ויאמר אֱלֹקִים יְהי אוֹר וַיְהי אוֹר". יש לנו להתייחס אליו כמאמר שיש בו איזה 'ראשונות', הלא לולא ידענו את דברי הגמ' ש"בראשית" הוא ג"כ מאמר, מפשטות הכתובים משמע שבריאת האור היא היתה המאמר הראשון, ועצם העמדת הדברים במשמעות זו, מלמדת שיש במאמר זה איזו שהיא 'ראשית' שלא היתה עד אז, והעיון בזה מביא אותנו לנושא שלנו היום.

לפני הכל: אור

התשובה המתבקשת היא, בוודאי הקב"ה רצה שהמאמר הראשון שיופיע במפורש בתורה יהיה "יהי אור", כי הוא רצה ללמד אותנו שיעור חשוב מאין כמוהו: בריאת השמים והארץ, אינה נחשבת לכולם לולא בריאת האור. נכון שבסדר ההתהוות, האור היה רק הדבר השני, אבל בסדר החשיבות האור הוא לפני הכל. לכן המאמר הראשון שכתוב במפורש הוא האור, ולצורך זה המאמר הראשון שהיה במציאות - מוצנע.

אבל כל זה רק מעמיק את הקושי: במה ולמה חשיבות האור היא גדולה כ"כ, עד שהיא 'מצניעה' את המאמר המופלא והיחיד במינו של בריאת שמים וארץ?

הגילוי הגדול

מה היא התכלית העיקרית של בריאת השמים והארץ? "וַיִּבְרָא אֱלֹקִים עֶשֶׂה - שִׁיָּאָו מִלְפָּנָיו" אומר הפסוק בקהלת (ג יד), שלמה המלך מלמדנו בפסוק זה, שכל מה ש'האלוקים עשה'; כל בריאת ה'בראשית', הפלא הגדול של בריאת ה'שמים', שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָל צָבָאָם, הָאָרֶץ, וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיָּמִים, וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם" (נחמיה ט ו), היה לתכלית אחת, שמתוך הבריאה הזו, יוכלו הבני אדם לירא מלפניו. מה היא אותה 'יראה מלפניו' שלמענה נבראה הבריאה?

'יראה מלפניו' משמע, יראת ה' שאינה רק 'יראת העונש', אלא יראה הבאה כתוצאה מהכרה מאוד עמוקה במציאות ה'. ה' עשה את כל הבריאה השמים והעננים, העצים והעשבים, הירח והכוכבים, הסדר והתכנון של כל תופעות וחוקי הטבע, ורבי רבבות הפרטים מגדול ועד קטן - לתכלית ומטרה אחת ויחידה: לגלות ולהעיד לבני אדם על הבורא. מתוך התבוננות בחכמה העליונה והחסד שבה ברא ה' את העולם, כיירו אותו הנבראים יותר ויותר. ומאותה הכרה הם יבואו ל'יראה מלפניו'.

וזו ה'ראשונות' של האור. השמים והארץ למרות שבריאתם הושלמה ראשונה, את הכח להעיד על מציאות הבורא שזו עיקר תכלית בריאתם, הם קיבלו רק לאחר בריאת האור - כידוע האור אינו גורם לעינינו שיראו את החפץ, אלא האור גורם לחפץ שייראה את עצמו אלינו, השמים והארץ התחילו להראות את עצמם כנבראים ש' ברא, רק לאחר שנברא האור. הפלא העליון של

בריאת 'יש מאין' הוא דבר המכוסה ומוצנע מהאדם, רק האור הוא הדבר שהופך את הבריאה ל"תורה" שמלמדת אתנו ללא הרף את גדלות ה'.

התפקיד החיוני ביותר לכל אדם ואדם

אתם מקשיבים לדברים, ובטח אתם חושבים, "האור הוא בריאה חשובה מאד. אבל לומר שהאור הוא הבריאה החשובה ביותר מכל הברואים - זה קצת מוגזם". אבל זה רק בגלל שעדיין לא הפנמתם מה התפקיד שלכם בעולם. אינכם מבינים עדיין שהושמתם פה בעולם הזה, עולם מלא באינסוף חכמה ותכנון, כדי לראות בו ולהכיר בו את ה' מתוך בריותיו. אין זו "מידת חסידות", זה לא עניין לצדיקים בלבד. אלא זהו התפקיד החיוני והחשוב ביותר של כל אחד מהיושבים כאן.

ה'חובות הלבבות' פותח את ספרו "ברוך ה' אלקי ישראל ... אשר ברא כל הנמצאות לאות על אחדותו, ויצר יצירות לעד על גבורתו, והחל חדשות להעיד על חכמתו וגודל טובו, כדכתיב "דור לדור יִשְׁבַּח מַעֲשֵׂיךָ וְגִבּוֹרֹתֶיךָ יִגִּידוּ", וכתיב "יודוך ה' כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכְכָּה", "כְּבוֹד מְלֻכְתְּךָ יֵאמְרוּ וְגִבּוֹרֹתֶיךָ יִדְבְּרוּ", "לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתֶיךָ". החובות הלבבות מלמד אותנו: אֲזִינוּ הֵיטֵב לַמִּלּוּתוֹי שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ, כּוֹלְנוֹ אוֹמְרִים אֵת זֶה כְּמָה פַעֲמִים בְּיוֹם, אֲבָל כִּנְרָא שְׁאִינְנוּ מִקְשִׁיבִים לַעֲצֻמּוֹ, ה' ברא את העולם כדי שהדורות יבחינו בבריאה את כבוד מלכותו ויכירו וישבחו ויודו ויגידו את זה. בשביל הכרה זו, היה צריך את בריאת האור. מאמר ה' "יהי אור" הוא המאפשר לנו לקיים את תפקידנו החשוב ביותר בעולם - לראות את מעשיו, חכמתו וחסדו של ה', ולכן המאמר "יהי אור" הוא המאמר הראשון שכתוב בתורה בפירוש.

הברכה הארוכה ביותר בסידור

אפילו סקירה פשוטה של הברכות שאנו אומרים יום יום, תבהיר לנו היטב את החשיבות העצומה של המתנה ששמה "אור" ושל השימוש בה לתכליתה הרצויה. חשבתם פעם מהי הברכה הארוכה ביותר בסידור? לא ברכת אשר יצר, כניסה לבית הכסא ויציאה ממנה בשלום כשהכל פועל כשורה היא אמנם שמחה גדולה, שראוי לתקן עליה ברכה חשובה; אבל היא לא הארוכה ביותר. ואפילו לא ברכת המזון, למרות שאכילת לחם היא לא רק תענוג של ממש, אלא - אם עושים אותה באופן הנכון - יכולה להביא את האדם לדרגות גבוהות של הכרת ה'. אבל היא לא הארוכה ביותר, ואפילו לא ברכת אהבה רבה, שבה אנו מודים לה' על נתינת התורה הנפלאה לעמו ישראל. הברכה הארוכה ביותר בסידור, הברכה הארוכה ביותר שנתקנה ע"י אנשי כנסת הגדולה היא - ברכת "יוצר המאורות", שבה אנו מודים על יצירת האור. תבדקו בעצמכם! ואכן כך ראוי שהיא תהיה הארוכה ביותר, כי הטוב האמיתי בעולם הוא ראיית הסדר והתכנון, החכמה והחסד של ה' בעולם, ורק ע"י האור אפשר להגיע לזה. לכן אנו קוראים אל ה' בשמחה: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת!"

נלמד מהמלאכים

חלק נכבד מהברכה הארוכה הזו עוסק בקדושת המלאכים, והשבחים שלהם לה'. מה הטעם בכל זה? למה מעניין אותנו - בשר ודם, מה האופנים וחיות הקודש אומרים במרומים? הרשו לי לגלות לכם סוד שהרבה אנשים, גם אנשים טובים, לא שמים לב אליו.

קודם כל, עלינו להבהיר מה התפקיד של אותם המלאכים. בתחילת הברכה אנו מתארים את אותם מלאכים ואומרים "פִּינוֹת צָבָאִיו קְדוֹשִׁים" - כל חלקי צבאו, שלמים בשלמות שהיא למעלה מהשגתנו. ושלמים אלו, הם ה"רוממי ש-ד-י" - המרוממים את שם ה', והם "תַּמִּיד" עוסקים בזה - בריות מושלמות אלו עוסקים כל העת בהכרזה, ו"מִסְפָּרִים" על "כְּבוֹד אֱ-ל" - שהקב"ה מרומם ונישא מעל הכל. ועוד יותר מזה על "וְקְדוּשָׁתוֹ" - קדושתו אפילו מעבר להשגתם העצומה, השגות כאלו שאפילו לשכל הנשגב שלהם אין כל תפיסה בו. והמלאכים עוסקים בכל זה "תַּמִּיד" - לא רק בזמנים מיוחדים כשבתות ומועדים, אלא תמיד היינו תמיד! ומהללים ומקדישים את הודו ורוממותו של ה' המתגלה בעולם, בבריאה שלו - זהו תפקידם של המלאכים, ואינם חדלים ממנו לרגע. ולמה דווקא "תַּמִּיד", ללא הפסק וסוף? כי שבחו של ה' המתגלה הוא אינסופי, ומכיוון שאין סוף לגדולתו, אין סוף גם לשבחי המלאכים. הם לעולם לא יסיימו לספר את שבחו, הם "תַּמִּיד מִסְפָּרִים" ולא גומרים.

וכל זה חשוב לנו, כדי להוות דוגמא לבני האדם, דוגמא לעם ה' בעולם הגשמי שיעשו גם הם כמותם, מהשבח האדיר והנשגב שהמלאכים משבחים את ה' כפי השגתם העליונה, אנו עם קרובו צריכים ללמוד איך לשבח את ה' כפי יכולת השגתנו מהבריאה שברא ה'.

מאורי אור

עכשיו נתבונן מה הם דבריהם של המלאכים: כשאנו אומרים את המילים "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ" ו"כְּרוֹךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", אם איננו ממהרים מידי כדי לשמור על הקצב של החזן - אולי נוכל לחשוב עליהם מעט. בטח אתם חושבים שמדובר כאן בקדושה עמוקה ונסתרת של הקב"ה, שאין לנו התחלה של מושג בה. אולי איזו השגה עליונה של קדושה שרק גדולי הדורות זכו לחזות בה, ואולי נזכה לראות אותה בעולם הבא - אם נהיה ראויים.

אבל אנשי כנסת הגדולה, אלו שתיקנו לנו את נוסח התפילה לא סברו כן. למרות שבנוסח המקורי של פסוקי ה"קדושה" בספרי ישעיה (ד ג) ויחזקאל (ג יב) אין שום רמז מה היא אותו גילוי קדושה שהמלאכים מזדעזעים ממנה, באו אנשי כנסת הגדולה וגילו לנו בנוסח הברכה שלהם, ש"האור" הוא הקדושה הגדולה של הקב"ה שממלאת את העולם. אנשי כנסת הגדולה הבינו ששירת המלאכים מתייחסת בראש ובראשונה לתופעה שאנו קוראים לה "אור".

וכפי מה שאנו אומרים בנוסח הברכה: "רוממי ש-ד-י", תַּמִּיד מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֱל וקדושתו ... ועל מְאֹרֵי אֹר שִׁצְרָתָהּ הִמָּה ופְּאֶרֶךְ סֶלָה המלאכים 'רוממי ש-ד-י' מתרגשים מהתגלות קדושת ה' אליהם והם מכריזים "קדוש קדוש קדוש"! ומהו הדבר שהם מפארים עליו את ה' הוא התגלות "מאורי אור" שברא הקב"ה בעולם, אלא שכמובן המלאכים רואים באור זה, הרבה מעבר למה שאנו, בעולם הזה, נוכל אי פעם לראות.

ובאותה שעה שהם מהללים ומפארים על ה"אור", הם משלבים בזה שבח לא רק לעצם התופעה הנפלאה של אור עד כמה שהיא אכן מיוחדת בהשגתם העליונה, אלא גם על טובת ההנאה שמעניק האור לברואי העולם, מה השבח הנוסף של האור? "עַל כָּל שֶׁבַח מְעֵשֶׂה יְדִיךָ", האור מאפשר לנבראים לראות את 'שבח' הבריאה שהיא 'מעשה ידיך'. וכעת תדעו מהי גדלות האור: הוא

השגת הדעת עיקר המעשה

אחד שאל את הסבא מסלבודקא זצוק"ל אחרי שיחה שדיבר רעיונות בעניני אמונה ומוסר; מה יהיה עם ה"למעשה". והשיב לו הדברים שדיברנו בעניני אמונה והלכות דעות, זהו עיקר המעשה. כי ההכרה וההרגשה האמיתית בה' הוא העיקר של תיקון המעשים.

בסלבודקא היו ה"שערים" של הספר 'חובות הלבבות' כרוכים כל שער בכריכה מיוחדת לעצמה, ובאמת את "שער היחוד" לא כרכו כלל, אבל "שער הבחינה" היה שם, ולמדו את זה. ואני קיבלתי תועלת גדולה ונתעלתי הרבה בלומדי "שער הבחינה" שם, הגם שכבר למדתי זה היטב קודם בואי שם.

מגביר את יכולתו של האדם להכיר את בוראו, כיון שבעיניו הוא יכול לראות את ההוכחות שהעולם מסביבו מציג, על התבונה, הכח והטוב של ה'. ולכן המלאכים מתלהבים ואומרים קדוש ושוב קדוש ושוב קדוש.

והם מכריזים כך לא רק ג' פעמים בלבד, הכוזרי אומר שהם אומרים זאת לעד בלי הרף, אף פעם אינם מפסיקים לומר זאת, כיון שמתחדשים לפנייהם בכל רגע ורגע גילויים נוראים, והם אינם נרגעים מההתרגשות האוחזת אותם מכל מה שהם רואים. והמאמץ להשיג מידע מגדלותו של הקב"ה הוא עיסוק כה משמח, הוא נותן כל כך הרבה גיל ואושר למשתתפים בו, שזה הוא האושר

של הצדיקים בני העולם הבא! לעולמי עד, צדיקים יושבים בעולם הבא, ואומרים שירה לקב"ה אודות קדושתו, כיון שכעת הם רואים הרבה יותר מאשר אי פעם. בעולם הבא הם מסוגלים להביט בכל סודות השכינה, ולהבין דברים שבעולם הזה לא היו ניתנים להבנה. והם מגיעים לכזו דרגה נעלה של אושר שאין שום שמחה בעולם הזה שיכולה להידמות אפילו לרגע אחד של אושר זה.

ההכנה לעוה"ב

ובאמת הכרת הבורא בהכרה בהירה, זהו עיקר השכר בעולם הבא, וכמו שכתב הרמב"ם (תשובה ח, כ) על פי הגמרא (ברכות יז.) "העולם הבא וכו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה וכו' שיודעין ומשיגים מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל והשפל". הרי שעיקר התענוג בעולם הבא הוא מה שיכירו יותר ויותר, ו"נהנין" פירושו על דרך התענוג של ראייה חושית בעולם הזה. אמנם ההכנה לזה הוא אך ורק על ידי הדעה שקנה בעולם הזה כשהיה לו בחירה, כמבואר ברמב"ם (שם) שעטרותיהם בראשיהן זהו "הדעה שידעו שבגללה זכו לחיי עולם הבא". ורק כפי השיעור אשר יגע וטרח להתבונן ולהבחין ולהכיר בעולם הזה, וקנה בזה "דעה", כך יזכה בשכרו לעולם הבא.

ולכן צורת ההכנה שלנו לחיי העולם הבא, שהיא תכלית בריאת העולם הזה, היא על ידי השגת דעת ה' על ידי התבוננות במעשיו בעולם הזה. וכפי שאומר המסילת ישרים בתחילת ספרו, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו...שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא", זו

תכלית שאסור לשכוח אף פעם. ועבור תכלית נשגבה זו השקיע הקב"ה השקעה כבירה של "מלא כל הארץ כבודו" - כל העולם מלא מגלוי כבוד ה'. בסיום ששת ימי הבריאה כתוב בתורה שה' שבת "מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות" (בראשית ב ג), כל מלאכת הבריאה שברא ה' היתה כדי "לעשות" איזו שהיא עשייה בעתיד, ואיזו עשייה תהא מכל הבריאה? "רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמן בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין" (אבות ד טז), העשייה שתהא בעתיד מכל הבריאה היא, הכניסה ל'טרקלין' של העולם הבא שהיא תכלית כל הבריאה. וזה יהיה ע"י שהאדם עוד בהיותו ב'פרוזדור', יתבונן במעשי ידיו של ה' ויגיע מזה לידי הכרת הבורא כפי האפשר בעוה"ז, ומזה הוא יגיע להתכלית של הכניסה לעולם הבא ל'טרקלין' בו יוכל לשבת ועטרתו לראשו, ולהנות מזיו השכינה.

שאיפת הנשמה

וצריך לדעת שההכרה בחוש, שאנו מדברים עליה, זהו עיקר שאיפת וסיפוק הנשמה. שכן מצינו בתורה שמשם רבינו ביקש "הָרָאִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ" (שמות לג, יח), לכאורה תמוה, שלאחר שכבר ראה כל כך הרבה נסים, וכבר עמד על הר סיני מ' יום לקבל התורה, מה זאת שעדיין מבקש לראות יותר. אלא מבואר שאין סוף להביקוש של הכרה, ורצה לראות עוד ועוד עד כמה שרק יכול לראות בחיים היותו. ולכן גם הפציר וביקש גם "אֶעֱבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה" (דברים ג כה). שהיה רוצה לראות בעיניו הגשמיים את טובת הארץ, כדי להרגיש בחוש בחייו את חסד הבורא יותר.

וכן אנו רואים כי כלל ישראל אמרו (עיי' רש"י שמות יט, ט) "רצוננו לראות את מלכנו", והיו צריכים לזירז ואזהרה יתירה "כִּד הָעֵד בָּעַם פֶּן יִהְיֶה אֵל ה' לְרֹאשׁוֹ" (שם יט, כא), שלא להתקרב להר סיני, וכי בפשוטי עם אנו מדברים שמשום סקרנות יעברו על הציווי, אלא שזהו עיקר שאיפת הנשמה, לראות ולהכיר, וכל מה שרואה יותר, נתגדל תשוקתה. ומי שמסתפק במועט ואינו מרגיש תשוקה זו הוא רק משום שנתגשם ונתטמטם לבו מתוך ההרגל.

ספר דרך ארץ

במה הדברים נוגעים אלינו? הסוד הזה התגלה לנו כדי שנלמד מזה להשתמש באור, ללמוד עוד ועוד את שבחי ה' מתוך עולמו. כי הכרת ה' והיראה מלפניו היא השלמות הגדולה שאין למעלה ממנה, כדברי הגמ' בברכות (לג): "אין לו להקב"ה בבית גזיו אלא אוצר של יראת שמים". הקב"ה התכוין שבריאת האור, הגורם המרכזי להכרתו בעולם, יהיה המאמר הראשון שמפורש בתורה, וכיוון שהכרתו היא הטוב הגדול ביותר במציאות - יוצא שהאור הוא ה"טוב" הראשון שמוזכר בתורה, "וירא אלוקים את האור כי טוב".

בברכות קריאת שמע אנו מוצאים כי ברכת "יוצר אור" קודמת לברכת "אהבה רבה". כיון שברכת "אהבה רבה" עיניה על ה"תורה", אך ברכת "יוצר אור" עיניה על ה"דרך ארץ" הקודמת לתורה. בכדי שנזכר ל"אהבה רבה" ול"חמלה גדולה ויתירה", תחילה עלינו להשתלם ב"דרך ארץ" שהיא יראת שמים. ספר בראשית העוסק בלימודים שיוצאים ממעשה שמים וארץ, ומקדים את ספר שמות וקבלת התורה הכתובה בו, ספר בראשית הינו 'ספר דרך ארץ' ומבוארים בו עיקרי

הנהגת האדם עם בוראו, כפי שמחייב השכל הישר, כדברי חז"ל "א"ר ישמעאל בר רב נחמן עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה" (ויק"ר ט).

האבות הקדושים למדו מתוך מעשה הבריאה ולימדו בהנהגתם כיצד לעבוד את ה' בטרם ניתנה תורה. רבינו ניסים גאון בהקדמתו שואל כיצד יתכן שנענשו קדמונים על עבירות מסוימות, והרי לא נצטוו עליהם עדיין? והוא עונה "המצוות שהן תלוין בסברא ובאובנתא דליבא הכל מתחייבים בהם" האדם מצווה על כל מה שתלוי בהבנת הלב. כשה"חובות הלבבות" מביא ראיותיו, הוא מביאן מג' תחומים: מן המושכל, מן המקובל, ומן הכתוב, מן המקובל אלו דברי חז"ל הנמסרים בקבלה, מן הכתוב אלו דברי הפסוקים הכתובים בתנ"ך, ומן המושכל אלו ראיות המובנות בשכל. הרי לנו שדבר המובן בשכל נחשב כהוכחה. כל אותן הנהגות שלימדונו אבות העולם בחומש בראשית נלמדו מן המושכל, שיש להבינן אף בלא תורה.

שלמה המלך אומר "לך אֵל נִמְלָה עֲצֵל רֹאֵה דְרָכֶיהָ וְחֶכֶם" (משלי ו ו) אמנם יש לנו תורה המכוונת דרכינו, אך גם מן הבריאה ניתן ללמוד וצריך ללמוד. מרן הסבא מסלבדוקא צוק"ל היה אומר: אוי לו לאדם ששולחים אותו לרבי כזה, ואוי לו לאדם שלא לומד מרבי כזה. מה ניתן ללמוד מנמלה את תורת החריצות והיגיעה, שעמלה ללא לאות בימות החום כדי לאגור מזון לימות החורף. בעבר למדו ללא הרף וללא חופשות לא הכירו המושג "בין הזמנים" אלא למדו ללא הפוגה בידיעה שיש לאגור עוד ועוד בימות הקיץ - היינו בעוה"ז למלא מחסני "מזון" לעולם הבא שהוא כחורף בו לא ניתן לאסוף עוד. זה שאמר שלמה המלך ע"ה "ראה וחכם" התבונן בדרכי הנמלה ובדרכי הבריאה כולה ולמד לקח וחכמה לדרכי עבודת ה'.

אור חדש

לכן על בריאת האור כתוב "וַיֵּבֶר אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב" כי האור מאפשר הכרת ה' לעומקה ע"י התבוננות בחסד ותכמת ה' בבריאה, "הַחֶכֶם עֲיִנָּיו בְּרֹאשׁוֹ" ורק "וְהַכֶּסֶל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ" (קהלת ב יד) ללא הבנה. לכן ברכת "יוצר אור" היא החשובה מכולם, שבה אנו מודים על האפשרות לעבוד את ה' בהכרה נשגבה ובדעה מלאה. ומענינה של ברכה זו אנו מוסיפים ומבקשים "אור חֶדֶשׁ עַל צִיּוֹן תְּאִיר", ע"י ה"אור חדש" שיאיר ה' בעולם, יאיר "אור ציון" בעולם, והתועלת מכך תהיה "וַיִּנְצֹחַ כָּלֵנוּ בְּמִהְרֵה לְאֹרֹ" נכיר את השראת שכינת ה' במקדש ה'. שואל הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ט ה"ב) מדוע מבקשים הצדיקים על ימות המשיח, וכי לאכול מפריה הם צריכים? ותשובתו היא כי בקשת הצדיקים לגאולה אינה לתועלת גשמית אלא רצונם להפטר משעבוד מלכויות כדי שיוכלו לעסוק בתורה ביתר שלמות. הבקשה על ימות המשיח על "אור חדש" נאמרת בברכת ההודאה על האור הפוקח עינינו להכרת ה' באופן המושלם, כיון שרצוננו להגיע לימים בהם "כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' כְּמִים לַיָּם מְכֻסִּים" (ישעיה יא ט) משתוקקים אנו לימים ללא חושך ומסכות כזב המפריעים ליהודי בהתעלותו. רוצים אנו "אור חדש" אמיתי המביא לידיעת ה' מושלמת, אור ימי בראשית שנאמר עליו "וירא אלוקים כי טוב".

בעיצומה של ברכת האור אנו מבקשים "אֱלֹקֵי עוֹלָם, בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבֵּים רַחֵם עָלֵינוּ" על מה באה בקשת הרחמים? ראשית בקשתנו מהבורא שירחמנו ויגאלנו מצרותינו, שלא יהוו קשיי החיים מחסום לראיית האמת באור בהיר, ולא יהיו מחסומים בדרך לתכלית.

עוד מבקשים אנו בברכת האור, שיהיו רחמי ה' עלינו ולא יסגור מסך החושך את עינינו, שנזכה באמת לראות ע"י אותו אור את החסד והחכמה של ה' בבריאה. בעל ה"מסילת ישרים" (פ"ב) אומר שהרבה אנשים דומים לאדם ההולך על שפת הנהר ועיניו עצומות, ואין כל חילוק אם עצימת עיניו נובעת מעיוורון או מרצון עצמי, בכל מקרה סכנתו קרובה מהצלחו, שעלול בכל רגע ליפול אל מי הנהר. כך אנו מצהירים שאנו הולכים בחושך, ולכן מתחננים "ברחמך הרבים רחם עלינו" לפקוח עינינו ולהנות ממתנת האור הנפלאה המאירה בדעת ברורה את האמת והתכלית.

איך הפרי מקבל את טעמו?

אנו מתחילים להפנים שהמטרה העיקרית להימצאותנו בעולם היא להכיר ולחיות את מציאות ה' ואת גדולתו. וה' עשה שזה יהיה קל כל כך! בכל מקום שנביט בעולם הפלאי הזה נראה את ה' דרך בריותיו, ונבחין יותר ויותר במציאותו.

ולא צריך בשביל זה כלים מדעיים או יכולות מיוחדות. כל מה שנדרש הוא הסקרנות הטבעית שלנו, והנכונות להתבונן ולחשוב. הסתכלו מסביב על כל מה שה' יצר, כל התהליכים והתופעות שנמצאים מול עינינו, והתחילו לחשוב. שאלו את עצמכם שאלות: איך ירקות טעימים ויפים יכולים לצמוח מתוך אדמה חסרת טעם וצבע? איך העננים נודדים מרחקים עצומים מלב האוקיינוס כדי להביא לנו מים? איך גרעין קטן חסר כל חן וטעם, הופך לאילן אדיר ורב ענפים ושרשים, עם אלפי עלים ופירות מתוקים? איך פרחי הבר מפיצים את זרעיהם? חשבתם על זה פעם? הרי זה מדהים! רואים את יד ה' ממש מול העיניים. יש לפרח כשלושים "מצנחים" שבתוכם יש זרעים, שממתינים במנוחה על עלי הפרח למשב רוח שתנשוף בהם בדיוק רב, ואז יתפזרו הזרעים היקרים למקומות רחוקים יותר. אני אומר "זרעים" כאילו שזה דבר של מה בכך. כל זרע מתוחכם הרבה יותר מהמחשב המתקדם ביותר!

איך אפשר לראות את כל הדברים האלה ולא לקלוט את התכנית והמטרה בבריאה של הקב"ה? אפשר להפוך ל"מאמין" הגדול ביותר רק מהליכה ברחוב בעיניים פקוחות. וכל זה לא אמור להיות חדש לכם, זוהי התכלית היחידה של הבריאה! אז למה אנחנו מחכים? בבית בקברות כבר מאוחר מידי להשיג דרגות באמונה. עכשיו ההזדמנות שלנו! אבל צריך לפקוח את העיניים ולהוסיף הכרה בה' בכל הנד עפעף, אם רוצים להצליח.

בלי בריאת האור כל הבריאות האחרות היו חסרי תכלית ומטרה, בזבוז אחד גדול. הרגע שבו אמר הקב"ה "יהי אור" היה הרגע המכונן של הבריאה כולה, כי האור הוא הנותן לנו את האפשרות להיות כמו המלאכים ש"תמיד מספרים כבוד א-ל וקדושתו", ולמלאות את ייעודנו בעולם, לחיות את מציאות ה' ולשים את הקב"ה ב"קדמת הבמה" במחשבתנו.

שבת שלום ומבורך!

בזעת אפך תאכל לחם (ג, יט)

"אמר ריש לקיש בשעה שאמר לו הקב"ה לאדם הראשון 'וקוץ ודרדר תצמיח לך' זלגו עיניו דמעות, אמר לפניו רבונו של עולם אני וחמורי נאכל באבוס אחד, כיון שאמר לו בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו". (ילקו"ש בראשית ג לב). רואים שיש גם הטבה לאדם בזה שהוא אוכל לחמו רק בזעת אפו - טורח מרובה. ויש להבחין בזה שלשה תועלות.

א' - מעתה האדם אינו יכול להסתמך על עשב השדה כמזונו, מפני שאז עלול הוא לשכוח את הקב"ה. מזונו הוא מסוג כזה שאינו קל להשגה, לפיכך עליו לזכור כל הזמן להרים עיניו מעלה כלפי הבורא ולבקש את מזונו ממנו.

ב' - יגיעה זו תמחיש את ההבדל בין בני האדם לבעלי החיים - למעולה שבברואים ניתן התפריט המעולה. וכמו שנאסרו בני ישראל בכמה וכמה מיני מאכלים אשר הותרו לאומות העולם, הצורך באכילת לחם, אותו משיג האדם "בזעת אפיו", רומז לכך שהאדם נתייחד בנשמת החיים אשר נפח הבורא באפיו (בראשית ב, ז).

ג' - יש טעם נוסף לכך שהאדם צריך להתייגע ולעמול למזונותיו: קודם החטא, יכול היה אדם הראשון להגיע אל השלימות בדרך של פנאי ומנוחה ממלאכה. כעת, עודף פנאי עלול להיות להרועץ, ועליו לעמול לפרנסתו (א) הן על מנת להעסיק את מוחו, (ב) והן על מנת להכניע עצמו.

נציין את העובדה המופלאה, שלמרות שהאדם ניחן ביכולות ובכישורים מעולים שאין לשום יצור אחר זולתו, למעשה האדם הוא היחיד שמוקף כל הזמן בצרכים שאין לשום יצור זולתו. המזון (וכן הלבוש. ראה ג, כא). וכן הדרכים להשגת צרכים אלו לא יבואו לאדם כי אם בדרך של יגיעה ועמל, בעוד כל שאר הברואים מוצאים את מזונותיהם מוכנים להם על פי תוכניתו של הקב"ה (בדרך ה"טבע"), והחושים (האינסטינקטים) שלהם מורים להם באופן טבעי את הדרכים הנאותות להשגת מזונותיהם.

האדם לא ניחן בשום חושים להשגת מזונו, עליו ללמוד את דרכי הפרנסה כמקצוע של חכמה בעבודת האדמה ובכל מלאכת ידיו לשם השגת מזונותיו ומלבושיו, ולשם כך הוא גם זקוק למכשירים שייסיעוהו. הסיבה לכך היא משום שרק האדם נתייחד במעלה זו של הנשמה שנמצאת בו, הוא זה שיש לו את היכולת ואת החיוב להכיר בבוראו. הצורך להכיר בכך שבוראו הוא המעניק לו את מזונותיו ואת לבושו, הצורך להכיר את עליונותו העצומה, והצורך בעמל ויגיעה על מנת להרחיקו מן העבירה - שלושה טעמים אלה למרות הקשיים שבהם הם גם מקרבים את האדם להשגת תכליתו בחייו.

ואמת הוא מה שקהלת אומר "וְלִשְׁמִיחָהּ מֶה זֶה עֲשֵׂה" (קהלת ב ב) כי שמחה הוא הבל הבלים, אבל ג"כ אמת הוא ששמחה היא יסוד הכל. כי שמחה ריקה, היא שמחה של כל מיני דברים שמשתדלים להשקיע על ידם לרגע את כאב הנשמה, ואמנם שמחה זו כולה הבל הבלים, ואחריתה יגון וצער כפולים. אבל כשהשמחה היא בגישה נכונה, אז כל מקורות השמחה הם קודש קדשים, כי יתכן לעשות מכל עניני עוה"ז מקורות של הכרת הבורא יתברך, ואז יתענג וישמח באמת בכל עניני העולם. ותחת מה שמתחלה קודם שהאדם מבין מה הם עניני העולם, כל עניני עוה"ז נראים כעומדים כנגדו וכמפריעים לעבודת ה' וכאילו הם כליו של היצר הרע, עד אשר כמעט יבוא לייאוש מהצלחת חייו. לאחר יגיעת העיון וההתבוננות בהבנה הנכונה של עניני העוה"ז, אדרבא יהפך כל דבר ממש למקור של שמחה אמיתי.

שאל איך ויגדך זקניך ויאמרו לך

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

חז"ל אמרו "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו" (ויק"ר א) מהי ההדגשה כאן על תלמיד חכם בדוקא, ולמה נבילה טובה הימנו?

תשובה:

התורה אמורה לשנות את שכלו של הת"ח, ולהפכו ל"שכל של דעת". "דעת" הכוונה הפנמת הנלמד, עד שהופך לידיעה חושית. לדוגמא, אנשים רבים מדברים על כל מיני אידיאלים גבוהים, אבל הם עצמם רחוקים מכך מאד.

צריך להרגיל את אזנינו לשמוע את מה שפינו מדבר בלימוד. האדמו"ר מסאטמר זצ"ל אמר פעם, "כל המחברים צריכים לקרוא את הספרים שלהם!" וזו עצה טובה מאד, צריך להקשיב למילים שלנו עצמנו. ואם יש אחרים שאפשר להקשיב להם, אז יותר טוב. ברוך ה', זכיתי ולמדתי בסלבודקא במשך שש שנים, ושמועתי מוסר מרבני הישיבה שלוש פעמים בשבוע - שעה וחצי כל פעם. שלוש פעמים שעה וחצי! והקשבנו. ההקשבה טובה מאד לאדם. "שמע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ" (משלי א ח).

א"כ, ת"ח צריך להקשיב למילים של עצמו, הוא צריך להקשיב למילים של רב אשי, ולכל התנאים והאמוראים. לא רק לדעת את מה שהם אמרו, זה נקרא רק חכמה. צריך לקחת את החכמה, ובאמצעות בינה להפוך אותה לדעת. הבינה היא האמצעי שהופך את החכמה - לדעת. איך? ע"י שמתבוננים בחכמה, חושבים עליה וחיים אותה - החכמה מתחברת לאדם ונעשית דעת, וכך האדם משתנה.

ואם יש "ת"ח שאין בו דעת", אמנם הוא "יודע" הכל, אבל הדברים אינם חיים ואמיתיים אצלו, הוא לא הפך את חכמתו לדעת - אזי כל החכמה שלו התבזזה והלכה לאבדון. חיייו הם בזבוז. בהמה כשרה - יש לה פוטנציאל גדול, היא יכולה להפוך לבשר כשר. אבל אם היא מתה, אז הפוטנציאל שלה התבזבז, היא אסורה באכילה. אבל לפחות מותר להשתמש בעור שלה, ולהאכיל את בשרה לכלבים. אבל ת"ח שחכמתו לא הפכה לדעת, ולא חדרה לרגשותיו ולא שינתה את שכלו - הרי כל חכמתו נפסדה והתבזזה לגמרי, בלי שום תועלת. הנבילה פחות מבזבזת ממנו. בלשון התורה "דעת" הם רק ידיעות שקנו מושבם בלב האדם פנימה ועשו מהפכה ממשית במהותו.

מדור זה נתרם לע"נ:

להנצחות: 072-222-3383